

ראיון: שחר בוקמן
עורך אקולוגיה וסביבה

מאמר זה עבר שיפוט עמיתים

ציטוט מומלץ

בוקמן ש. 2022. על אינדיאנים,
מסעות בעולם וחווות בודדים – ראיון
עם דנדן בולוטין. אקולוגיה וסביבה
13(1): 79–81.

דנדן בולוטין בטיול ליבשת הדרומית ולאי ג'ורג'יה הדרומית. "הקרחונים באנטארקטיקה נסוגים ומתנתקים ממדף הקרח".

על אינדיאנים, מסעות בעולם וחווות בודדים – ראיון עם דנדן בולוטין

[המילה האחרונה](#)

גיליון אביב 2022 / כרך 13(1)

19 ביוני, 2022

דנדן (דן) בולוטין הוא ביולוג ומורה דרך המתמחה בטיולים אתגריים. נפגשתי עם דנדן ב'חווות בולוטין' שבנגב המערבי, בינות לכלובים המשמשים אותו לשיקום זאבים, צבאים, עופות דורסים ועוד, ימים ספורים אחרי חזרתו מהובלת טיול לאנטארקטיקה.

ש: בלימודי התואר שני שלך בבוטניקה השתתפת במחקר אתנו-בוטני על צמחי המרפא של האינדיאנים באגן האמזונס. אתה בחרת את נושא המחקר או שהוא בחר אותך?

הלוואי שהייתי יכול לומר שזה היה רעיון שלי. התחלתי בכלל תואר ראשון באימונולוגיה, בפקולטה לרפואה, מה שיכול היה להיות מועיל בימינו, לו ידעתי שתהיה קורונה...

פרופ' יקי פרידמן מאוניברסיטת תל אביב ערך שורת מחקרים על צמחי מרפא המשמשים בדואים בנגב. בעקבות המחקרים הוא פיתח נוסחה שתסייע לשער אם יש בצמח תועלת אמיתית או שאלה רק סיפורי סבתא, וזאת מבלי לבצע בו בדיקות כימיות. זו נוסחה מורכבת, ויש בה משתנים כגון כמות האנשים המעידים שצמח הוא מועיל – ככל שהיא גדולה יותר, זה מעלה את ההסתברות שהוא אכן מועיל; או אם אנשים מתרבות אחרת מעידים על אותו צמח שהוא מועיל לאותו שימוש – זה גם כן מעלה את ההסתברות לכך. אך אם מעידים על צמח שהוא מועיל לשימושים רבים ושונים, זה דווקא מוריד לו את הניקוד, על בסיס אותו היגיון שחומר ניקוי רב-תכליתי אינו באמת יעיל להכול. כדי לבחון את הנוסחה החדשה הוא הרחיב את המחקר לאוכלוסיות שטרם חקר: שבטים אינדיאניים באמזונס. לשמחתי, זכיתי להוביל את המחקר הזה, במשך חמש וחצי שנים, בקרב ארבעה שבטים באמזונס של אקוודור. תיעדתי בריאיונות את הידע ההולך ונעלם, דבר שהיה בעל חשיבות אקולוגית. כבר אז הילדים ידעו הרבה פחות מהוריהם ובוודאי שמהזקנים, והעדיפו לעבוד בחברות הנפט או עם תיירים כמוני.

ו: להיות בעמדה של חוקר המתעד תרבות שהולכת ונעלמת מול עיניו נשמע כחוויה לא פשוטה בכלל.

זה נכון, ולכן רצינו גם לעזור לאינדיאנים. שמנו לב שיש מתאם בין הצמחים שהם ציינו כמועילים ביותר לבין אלה שהיו הנדירים ביותר. זה הגיוני, כי אם הצמח מועיל, מכסחים אותו הרבה. הקמנו בכפרים שמונה משתלות, אספנו אליהן חומרי ריבוי, וחילקנו לאינדיאנים עשרות אלפי שתילים כדי שישתלו בג'ונגל לידם.

ש: המשתלות עדיין קיימות?

לא הופתעתי לשמוע שהן נהרסו קצת אחרי שעזבתי, אבל מבחינתי, ההצלחה הייתה בשינוי התפיסה שלהם. הצלחנו לגרום להם להבין שאם כורתים הרבה, בסוף אפילו הג'ונגל נגמר. אגב, חלק מהצמחים עדיין נמצאים בג'ונגל.

ש: עבור מי שמכיר את שטחי הטבע המצומצמים של ארצנו, הג'ונגלים בוודאי נראים כמו מערכות אקולוגיות עשירות ואין-סופיות.

אחרי הצבא (בשנים 1981–1984) טיילתי הרבה, בעיקר בדרום אמריקה, בג'ונגלים. כשאתה מטייל בהם, הם אכן נראים אין-סופיים, וזו גם התודעה הבסיסית של האינדיאנים. אבל כשהייתי ועבדתי שם, הבחנתי שאפילו בטווח הליכה של יומיים מבתי האינדיאנים כבר אין כלום. שאלתי אותם: מה עם חיות בר פה? והם ענו: ההורים שלנו שהקימו את הכפר, כבר צדו את הכול, ולנו אין מה לצוד. כיום איפה שיש אינדיאנים, אני לא מוצא חיות. המחשבה שהאינדיאנים חיים בהרמוניה עם הטבע היא אגדה שהמציא האדם הלבן. זו דוגמה בזעיר אנפין למה שקורה בכל העולם. כיום כולם מתחילים להבין את זה, אך לצערי, כמו כל דבר, באיחור.

סע בלונה הגדולה בשמורת קוייבנו, בלב יער גשם באקוודור | צילום: דנדן בולוטין

ש: שמעתי אותך זועק בתקשורת (ולא בתוכנית 'הישרדות'...) ש"העולם נהרס!". במסעותיך ברחבי העולם, כשאתה חוזר אל חבלי ארץ מסוימים כעבור מספר שנים, איזו צורה מקבל אותו הרס, ומהן התופעות שלדעתך מבטאות את המשבר הסביבתי באופן המוחשי ביותר?

אני רואה את זה בג'ונגלים ובקרחונים, למשל בשפיצברגן – האי הגדול בארכיפלג סבאלברד, שמצפון לנורווגיה, ובאיי ג'ורג'יה הדרומית הסמוכים לאנטארקטיקה. חזרתי לפני שבוע ממסע לאנטארקטיקה. פגשנו שם משלחת שהייתה בדרכה לקרחון 'יום הדין' שהתחיל להתנתק ממדף הקרח בים וודל. אם בעבר כשהייתי מגיע לקרחוני ג'ורג'יה הדרומית, היינו חייבים לעבור ממפרץ למפרץ עם סירה, ובעלי חיים יבשתיים לא היו יכולים לעבור, פתאום קרחונים נסוגו וחופים מתחברים.

ש: אתה מזהה שינויים גם בחברות האנושיות?

בהחלט, בכל העולם. עבדתי בזמנו עם שבטים בנמיביה, למשל עם שבט ההימבה, שהם בעיקר רועי צאן ובקר. התדירות והעוצמות של הבצורות שם גוברות, אם כי אני צעיר מדי מכדי לדעת אם זו מגמה או רק כמה שנים רעות. פעם הבקר היה הנכס הכי חשוב שלהם. כיום הצעירים אומרים שגידול בקר זו מסורת נחמדה, אבל נכס זה כסף הנמצא בבנק.

אצל האינדיאנים אני רואה כיצד צורת החיים משתנה לחלוטין, בצורה בלתי הפיכה. כמות השרפות באמזונס מטורפת. בטיול האחרון שהדרכתי לברזיל, לפני הקורונה, טסנו בלילה מעל האמזונס, דבר שלא יצא לי לעשות שנים רבות. אני מסתכל דרך חלון המטוס ולא מבין מה פשר כל האורות מתחתיי, עד שאני מבין שלמעשה מתחתיי כל הג'ונגל בוער! והכול שרפות יזומות על-ידי האדם, בעידוד נשיא ברזיל.

ו: במסעותיך בעולם, אתה רואה אנשים שמנסים להתמודד עם שינוי אקלים?

כן. למשל בחווה שלנו, כל העצים שאתה רואה מסביב, אנחנו נטענו. יש פרויקטים בעולם של עמותות ושל אנשים בודדים שהחלו לייצר שטחים. חברות הנפט באקוודור הקימו עמותה, שהכריזה על אזור ענק כג'ונגל מוגן, והן מבראות את היערות. האמת שזה נראה לי greenwash, יותר מכל דבר אחר. יש מחקרים שמראים שאם אתה שותל הרבה עצים, יתחיל לרדת יותר גשם. אפשר לשנות את המגמה. מה שצריך הוא שאנחנו, הקטנים, נירתם ונדחוף את הגדולים למחויבות אמיתית. טוב כבר לא יהיה, אבל שלא יהיה נורא ואיום.

ז: בשיח הציבורי פופולרי לעסוק בשינוי האקלים, אבל בציבור פחות מדברים על 'ההכחדה השישית' של עולם הצומח והחי. אני מניח שבתרבויות ילידיות, שחיות בקרבה רבה לעולם החי, הכחדת המינים מורגשת בצורה משמעותית יותר מאשר ההתחממות על שלל השפעותיה.

זה נכון מאוד. למשל, הם התרגלו לאכול בשר ציד, הרבה בזכות רובים ופנסים. פנס הוא שובר שוויון, כי הוא מאפשר לסנוור חיות בלילה. פעם היו יוצאים בלילה, ומי שראה יותר טוב ניצח. אבל הפנס, שעלותו זעומה, עשה מהפך. פעם יצאתי עם אינדיאני לצוד תנינים בלילה. הנשק שלו היה לו צלצל בלבד, אבל היה לו גם פנס. חזרנו עם קאנו מלא. כמו הצפרדע שמתבשלת באיטיות במים המתחממים, כך גם אנחנו לא תמיד מרגישים את השינויים. יש בג'ונגל חיפושית שמייצרת אור חזק, בדומה לגחלילית, ונקראת קוקויה (ניתוזית בעברית). תמיד הייתי מראה אותה לקבוצות, אבל בשנים האחרונות אני כבר לא מוצא אותן. שאלתי אינדיאנים – "איפה הקוקויות?" והם ענו "אוי, לא שמנו לב שכבר אין". האינדיאנים לא שמו לב לזה, כי זו לא חיה שהם אוכלים.

ח: ייתכן שאנחנו, בחברה המערבית, מודאגים פחות מהכחדת חיות בר כי נדמה לנו שהקיום שלנו לא תלוי בחיות הללו. אנחנו לא אוכלים אותן.

הכחדת המינים לא מטרידה אותנו, כי אנחנו לא רואים אותה מול העיניים, ודיוויד אטנבורו כבר צילם המון, אז אפשר להמשיך לראות את המינים המיוחדים. עצוב שעד שזה לא פוגע בך, אתה לא מרגיש את זה. לא נעים להגיד, אבל גם הקורונה לא הייתה נגרמת אילו בסין לא היו אוכלים את מה שהם לא אמורים לאכול מבחינת שמירת טבע ואף החוקים בסין, ואילו לא הייתה כזו צפיפות אנושית בסין בפרט ובכדור הארץ בכלל.

כואב הלב לראות מה הסינים עושים לעולם. הם מחסלים מדינות. סין קנתה לאחרונה זכויות כריית נפט נרחבות באקוודור. האינדיאנים מספרים לי שהפועלים הסינים רוצים לאכול בשר ציד, אז לאינדיאנים משתלם לצוד ולמכור לסינים. הם כנראה גם לוקחים הביתה חלקים (שומן ועור של נחשים).

הקורונה גרמה לפגיעה קשה ביכולת הפיקוח על כריית יערות. אני יודע שזה כך באקוודור – הייתי שם לפני כמה חודשים, ואני מניח שזה כך בכל יערות האמזונס. הבת שלי נסעה אחרי הצבא לטייל באקוודור, והתנדבה בבית מחסה לקופים יתומים. היא סיפרה לי שתמיד היה שם די מלא, אבל כיום יש כ-900 גורים שמחכים למקום בכלוב. בהיעדר פיקוח בשנתיים של הקורונה, לחץ הציד של האינדיאנים נעשה מטורף, ואימהות רבות ניצודו.

יופי אורנג אוטן בשמורת טנג'ונג פוטין באי בורנאו שבאינדונזיה / צילום: דנדן בולוטין

ש: גדלת בסביבות רחוב דיזינגוף בתל-אביב, חיית עם תרבויות ילידיות ביבשות שונות וחקרת את אורחות חייהן, ומזה שנים רבות אתה חי עם משפחתך בחוות בודדים במערב הנגב. אילו תובנות יש לך על צורות חיים מקיימות המתאימות לקיום האנושי במאה ה-21?

שתי תובנות: ראשית, לי הכי נכון לחיות כמו שאני – בחוות בודדים. שנית, רוב האנשים לא רוצים לחיות ככה, כי זו צורת חיים קשה יותר. וזה מזל, כי פיזית אין מקום שכולם יחיו כך כמוני.

מחוסר ברירה צריך לצמצם את כמות האוכלוסייה בחצי, אבל כמובן שזה לא מעשי. כבר ניסו לעשות את זה וזה לא נגמר טוב... אז לפחות שנפסיק לגדול בקצב הנוכחי, או אפילו שנפסיק לגדול בכלל, ולאט לאט נתחיל לקטון. כל עוד זה לא קורה, וישראל דוגמה רעה מאוד בעניין הזה, אין ברירה – כדי לשמר שטחים פתוחים צריך לחיות בסביבה עירונית צפופה מאוד. צריך לתכנן את העיר בצורה חכמה, למשל שכונות עם מרחב פנימי נושם, כמו שהאדריכל אריה שרון תכנן בחלק מתל-אביב. אין ברירה אלא לצופף את האוכלוסייה, ואני יודע שזה לא הוגן שאני אומר את זה ביושבי בחווה.

ש: זה לגבי הרמה הלאומית. וברמה האישית-משפחתית, אתה חווה דילמות בין ערכים של שמירת טבע לבין החיים שלכם בחווה?

אנחנו יושבים פה על 2,700 דונם, אבל משתמשים רק ב-100 דונם – למטעים, למגורים שלנו, לצימר ולחאן אירוח. עם רובו המכריע של השטח אנחנו לא עושים כלום, חוץ מלשמור על הטבע שבו. בחווה שלנו אנחנו סופר-אקולוגיים, ומשתדלים כמה שפחות לפגוע בסביבה. הקמנו את החווה כדי להציל חיות בר ומינים בסכנת הכחדה ולהשיב אותם לטבע. אז יש לנו "תירוך" למה אנחנו פה, אבל האמת, שזה מה שאנחנו הכי אוהבים לעשות. אני הכי גאה בפרויקט של הצבאים – מכלאה בגודל 16 דונם, שיש בה גרעין רבייה של צבאים. ב-15 השנים האחרונות שחררנו ממנה לטבע 21 צבאים.

מהחווה שלנו אין אור בלילה, פרט למנורת חימום אדומה, אם יש חיה שזקוקה לחימום. כל שאריות האוכל עוברות לחיות, ובגללים של החיות אנחנו מדרשנים צמחייה. מאז שאנחנו פה (23 שנים) אנחנו שותלים לפחות 100 עצים בשנה, אז מבחינת פחמן אנחנו מקוזזים. אנחנו מגדלים שמן זית אורגני. אבל אני לא מנסה להתייפף, אנחנו לא משק אוטרקי. אני קונה חלב מהסופר, והמזגן עובד עכשיו.

אני מרגיש שיש חשיבות לנוכחות שלי בטבע. אתן לך דוגמה. פעם יצאתי עם האוטו מהחווה בדרכ העפר. בזווית העין קלטתי משהו לא טבעי. חזרתי לאחור, וראיתי נחש שחור גדול שהראש שלו תקוע בתוך פחית. מכיוון שמיהרתי מאוד לאסוף את הילדים, הנחתי אותו באוטו, כמו שהוא עם הראש בתוך הפחית, וככה הוא הסתובב לי באוטו. בבית חתכנו בזירות את הפחית, שבינתיים גרמה לו לחתך בצוואר, שהביא אחר כך לנפיחות גדולה. חיטאנו את החתך, ושמו אותו במכל גדול, עד שהנפיחות בצוואר עברה לו, ואז שחררנו אותו לטבע. זה כיף גדול לדעת שהצלתי אותו. לולא עברתי עם האוטו במקרה, הוא היה מת בתוך פחית. אנשים חושבים שלזרוק פחית "רק" גורם ללכלוך מכוער, אבל לכל דבר שזורקים יש השפעה.